

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania T. sp. z o.o. w O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Olsztynie
o wszczęcie postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności postanowienia
o odmowie wydania uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 lipca 2024 r.,
zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z dnia 21 marca 2023 r., sygn. akt III AUa 846/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego.**

Halina Kiriło Jolanta Frańczak Maciej Pacuda

UZASADNIENIE

Decyzją z 20 czerwca 2022 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Olsztynie odmówił T. sp. z o.o. w O. wszczęcia postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności postanowienia z 22 kwietnia 2022 r., którym Zakład odmówił wydania uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy.

T. sp. z o.o. w O. wniosła odwołanie od powyższej decyzji.

Sąd Okręgowy w Olsztynie wyrokiem z 24 października 2022 r. oddalił odwołanie.

Sąd ten ustalił, że w dniu 31 marca 2022 r. T. sp. z o.o. w O. złożyła w Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wniosek o sporządzenie i wydanie uwierzytelnionych odpisów akt postępowania. Na podstawie art. 73 § 2 k.p.a. organ rentowy odmówił wydania tych odpisów, podnosząc, że wydanie uwierzytelnionych odpisów akt postępowania musi być uzasadnione ważnym interesem strony, a w tym przypadku taki ważny interes nie wystąpił. Odwołująca się nie złożyła zażalenia na powyższe postanowienie do Prezesa ZUS. W dniu 19 maja 2022 r. T. sp. z o.o. w O. wniosła o stwierdzenie nieważności przedmiotowego postanowienia, wskazując, że wydała go osoba, co do której istnieją obiektywne wątpliwości co do jej bezstronności, albowiem pracownik ZUS, który wydał przedmiotowe postanowienie, złożył także zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa przez pracownika odwołującej się. Organ rentowy zaskarżoną decyzją odmówił wszczęcia postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności postanowienia z 22 kwietnia 2022 r., argumentując, że przepis art. 83a ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 ze zm.; dalej jako ustawa systemowa) nie uprawnia stron do wnioskowania o stwierdzenie nieważności postanowienia, a ewentualne unieważnienie rozstrzygnięcia może się odbywać się wyłącznie z urzędu.

Sąd Okręgowy uznał, że organ rentowy prawidłowo rozstrzygnął decyzją kwestię wszczęcia postępowania w przedmiocie nieważności postanowienia z 22 kwietnia 2022 r., wskazując jednocześnie sądowy tryb odwoławczy. Zauważył, że generalnie na podstawie art. 126 k.p.a. w przedmiocie stwierdzenia nieważności postanowienia odmawiającego wydania uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy wydaje się postanowienie. Jednakże ustawa systemowa w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych w art. 83b ust. 1 przewiduje wydanie decyzji zamiast postanowienia, gdy kończy ono postępowanie w sprawie. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, zaskarżone rozstrzygnięcie niewątpliwie kończyło postępowanie w sprawie i dlatego też właściwą formą rozstrzygnięcia była decyzja. Powyższe w oparciu o art. 83 ust. 2 ustawy systemowej implikowało tryb odwoławczy przed sądem ubezpieczeń społecznych.

W dalszej kolejności Sąd Okręgowy rozstrzygał kwestię prawa odwołującej się spółki do złożenia wniosku o stwierdzenie nieważności postanowienia odmawiającego wydania uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy. Wskazał, że art. 83a ust. 2 ustawy systemowej pozwala organom rentowym na unieważnianie z urzędu ostatecznych decyzji, jeżeli nie zostało wniesione odwołanie do sądu ubezpieczeń społecznych. Unieważnienie decyzji nastąpić powinno na zasadach określonych w Kodeksie postępowania administracyjnego, a zatem w okolicznościach uzasadniających stwierdzenie nieważności orzeczenia wymienionych w art. 156 § 1 k.p.a. Powołując się na treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., I UZP 3/10 (OSNP 2011 nr 17-18, poz. 233), Sąd pierwszej instancji uznał, że organ rentowy jest uprawniony, wyłącznie z urzędu, do unieważniania swoich rozstrzygnięć, jednakże stronie przysługuje prawo do wniesienia odwołania do sądu na zapadłą decyzję w przedmiocie tej nieważności, a obowiązkiem sądu jest ocena zgodności z prawem wydanej decyzji. Konkludując, Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołująca się nie wykazała, aby pracownik, który wydał postanowienie z 22 kwietnia 2022 r., podlegał wyłączeniu od udziału w postępowaniu z przyczyn przewidzianych w art. 24 k.p.a. i nie istniały przesłanki do unieważnienia postanowienia, o których mowa z art. 156 k.p.a. Organ rentowy zaskarżoną decyzją zasadnie zatem odmówił wszczęcia postępowania z urzędu w przedmiocie stwierdzenia nieważności postanowienia z 22 kwietnia 2022 r.

Apelację od wyroku złożyła T. sp. z o.o. w O.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 21 marca 2023 r. uchylił zaskarżone orzeczenie oraz poprzedzającą je decyzję i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu.

W ocenie Sądu drugiej instancji, w niniejszej sprawie kluczowe dla rozpoznania apelacji było ustalenie, czy zachodziły podstawy do rozstrzygnięcia kwestii dotyczącej wydania uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy w formie decyzji, od której będzie przysługiwało odwołanie do sądu ubezpieczeń społecznych.

Organ rentowy uzasadniał wydanie zaskarżonej decyzji regulacją art. 83b ust. 1 ustawy systemowej. Jednakże treść przywołanego przepisu nie pozostawia

wątpliwości, że wydanie decyzji w tym trybie może dotyczyć jedynie przypadków, które w myśl przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego przewidują wydanie postanowienia kończącego postępowanie w sprawie. W postanowieniu z dnia 7 marca 2006 r., II GSK 352/05 (LEX nr 197527) Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie przesądził, że zwrot „postanowienie kończące postępowanie w sprawie” zarezerwowane jest wyłącznie dla tych postanowień, które rzeczywiście kończą postępowanie, a nie tylko rozstrzygają określone kwestie wpadkowe, jakie wynikają w toku sprawy. Tymczasem spór między stronami dotyczy kwestii wpadkowej, jaką jest wydanie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy. Wobec powyższego, rozstrzygnięcia dotyczące tej kwestii nie mają charakteru postanowień kończących postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 83b ust. 1 ustawy systemowej i dlatego brak jest podstaw do wydania w tym zakresie decyzji.

Roszczenie skarżącego o wydanie mu uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy ma oparcie w art. 73 ust. 2 k.p.a. Żądanie takie może być załatwione albo przez czynność materialno-techniczną w postaci udostępnienia stronie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy albo przez wydanie postanowienia o odmowie udostępnienia uwierzytelnionych odpisów na podstawie art. 74 § 2 k.p.a., na które służy zażalenie. Z powyższego należy wyprowadzić wniosek, że prawidłowe było procedowanie, które doprowadziło do wydania postanowienia z 22 kwietnia 2022 r. Natomiast wadliwe było postępowanie zainicjowane wnioskiem odwołującej się spółki z 18 maja 2022 r., które doprowadziło do wydania zaskarżonej decyzji. Organ rentowy błędnie bowiem zakwalifikował przedmiotową sprawę dotyczącą wydania uwierzytelnionych odpisów jako sprawę określoną w art. 61a § 1 k.p.a., która uzasadniałaby rozstrzygnięcie tej kwestii w formie decyzji, od której przysługuje odwołanie do sądu.

W konsekwencji organ rentowy wadliwie uznał, że zachodzą podstawy do wydania decyzji w myśl art. 83b ust. 1 ustawy systemowej, gdyż przepisy k.p.a. nie przewidują możliwości wydania - w sprawie o wydanie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy - postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, albowiem (jak już uprzednio wskazano) rzecz dotyczy jedynie kwestii wpadkowej. Wobec powyższego brak było podstaw prawnych, aby sporna kwestia została

rozstrzygnięta w formie decyzji, od której przysługiwałoby prawo wniesienia odwołania do sądu ubezpieczeń społecznych.

Ponieważ uzasadniając wydanie zaskarżonej decyzji, organ rentowy przywołał także treść art. 83a ustawy systemowej, konieczne było odniesienie się do przesłanek warunkujących zastosowanie tego przepisu. Bezsporne jest, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie rozstrzygał wniosku odwołującej się spółki o wydanie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy w formie decyzji, a uczynił to w formie postanowienia wydanego w trybie art. 74 § 2 k.p.a. Wobec powyższego, art. 83a ust. 2 ustawy systemowej nie ma w niniejszej sprawie zastosowania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że brak jest podstaw prawnych wynikających z art. 83 - 83b w związku z art. 123 ustawy systemowej, aby zastosować przepisy tej ustawy w miejsce przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Sporna kwestia nie została bowiem przeniesiona przez ustawodawcę na grunt przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W związku z powyższym wadliwe było rozpoznanie przez organ rentowy tejże kwestii w formie decyzji. Tym samym została ona wydana bez istniejącej podstawy prawnej (art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a.). Z tych względów konieczne było wyeliminowanie jej z obrotu prawnego. Zaznaczyć natomiast należy, że sporna kwestia zainicjowana wnioskiem z 18 maja 2022 r. oraz której dotyczą pisma odwołującej się z 27 grudnia 2022 r., powinna być rozpoznana przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych we właściwej formie. Z tych względów Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję i przekazał organowi rentowemu sprawę do ponownego rozpoznania na mocy art. 477^{14a} k.p.c.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł zażalenie na wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając naruszenie: (-) art. 477^{14a} w związku z art. 386 § 4 k.p.c., przez błędne zastosowanie i rozstrzygnięcie o uchyleniu zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego, mimo niewystąpienia w sprawie okoliczności stanowiących ustawowe przesłanki dopuszczalności uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji, w szczególności na skutek rozpoznania przez tenże sąd istoty sprawy; (-) art. 387 § 2¹ pkt 2 w związku z art. 386 § 6 k.p.c. w związku z art. 83 ust. 1 i 2 ustawy systemowej, przez

pominięcie w uzasadnieniu wyroku wskazania właściwego trybu postępowania organu przy zakwestionowaniu przez Sąd Apelacyjny zasady wydawania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych rozstrzygnięć w oparciu o przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i rozstrzygania ich przez sąd powszechny.

Z uwagi na powyższe, organ rentowy wniósł o uchylenie w zaskarżonym zakresie wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie zażalenkowe.

W ocenie skarżącego, stanowisko Sądu drugiej instancji jest nieprawidłowe. Zasadą wynikającą z ustawy systemowej jest rozstrzyganie spraw przez sąd powszechny. Odmienny w tym zakresie pogląd Sądu Apelacyjnego (o niestosowaniu ustawy systemowej) nie został uzasadniony w sposób umożliwiający prawidłowe wykonanie orzeczenia. Zaskarżonej decyzji nie można uznać za wydaną bez podstawy prawnej, zaś istota sprawy została rozpoznana przez Sąd Okręgowy. Nie sposób jest również twierdzić że rozpoznanie sprawy wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, a jedynie w takich przypadkach dopuszczalne jest uchylenie wyroku i poprzedzającej go decyzji. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego Sąd pierwszej instancji ustosunkował się do zgłaszanych w odwołaniu twierdzeń odwołującej się. Zbadał podstawę merytoryczną odwołania i odniósł się do zarzutów strony, które zostały omówione i wyjaśnione w uzasadnieniu Sądu Okręgowego. Sąd drugiej instancji stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć się wydaniem merytorycznego orzeczenia kończącego spór między stronami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

Rozważając charakter zażalenia wprowadzonego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., Sąd Najwyższy już niejednokrotnie wyjaśniał, że kontrola dokonywana w ramach tego środka powinna mieć charakter formalny, skupiający się na przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu *in merito*.

Oznacza to, że w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia na orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy poddaje kontroli prawidłowość stwierdzenia nieważności postępowania przez sąd drugiej instancji, a jeżeli przyczyną orzeczenia kasatoryjnego były przesłanki określone w art. 386 § 4 k.p.c. - bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował wskazane w tym przepisie przyczyny uzasadniające uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Innymi słowy, bada, czy rzeczywiście sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy rzeczywiście wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dokonywana kontrola ma przy tym charakter czysto procesowy, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, zarezerwowanej wyłącznie do przeprowadzenia w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 11 k.p.c. trzeba uznać za niedopuszczalne (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12; z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12; z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12; z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13; z dnia 10 kwietnia 2013 r., IV CZ 21/13 i z dnia 23 maja 2013 r., IV CZ 50/13, niepublikowane). W postępowaniu zażaleniowym z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. znaczenie ma zatem tylko to, czy orzeczenie kasatoryjne Sądu Apelacyjnego mieściło się z granicach wyznaczonych w art. 477^{14a} k.p.c., a w rezultacie, czy wystąpiły okoliczności wymienione w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2005 r., II PZP 4/05, OSNP 2005 nr 23, poz. 367 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 grudnia 1996 r., I PKN 34/96, OSNAPiUS 1997 nr 13, poz. 237; z dnia 28 września 2001 r., I PZ 58/01, OSNP 2003 nr 19, poz. 466; z dnia 30 października 2012 r., II UZ 49/12, LEX nr 1619787).

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd drugiej instancji może - stosownie do art. 477^{14a} k.p.c. - uchylać wyrok sądu drugiej instancji, uchylić także objętą nim decyzję organu rentowego i przekazać sprawę bezpośrednio temu organowi do ponownego rozpoznania (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2013 r., II UZ 67/12, LEX nr 1619035). Zgodnie z utrwalonym w judykaturze stanowiskiem, wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu jest zaskarżalny zażaleniem w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., a art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 października 2011 r., I UZ 33/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 274; z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289; z dnia 19 listopada 2013 r., I UZ 40/13, LEX nr 1555391; z dnia 27 listopada 2014 r., III UZ 12/14, LEX nr 1628950).

Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji wraz z poprzedzającą go decyzją i przekazanie sprawy do rozpoznania organowi rentowemu ograniczone jest jednak do wyjątkowych przypadków, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady zaskarżonej decyzji, których nie można było naprawić w postępowaniu sądowym (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 27 listopada 2014 r., III UZ 12/14, OSNP 2016 nr 8, poz. 109 i z dnia 14 marca 2017 r., III UZ 2/17, LEX nr 2254783). Przepis art. 477^{14a} k.p.c. służy bowiem rozwiązywaniu sytuacji, w których – ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych – przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy. Nie chodzi przy tym o braki decyzji usuwalne przy wstępnym rozpoznaniu odwołania od niej (art. 476 § 4 *in fine* k.p.c.), ani wady wynikające z naruszenia przepisów regulujących postępowanie przed organem rentowym, np. przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Przepis art. 477^{14a} k.p.c. stosowany jest wówczas, gdy konieczne jest skasowanie decyzji organu rentowego i wydanie nowej, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania i

przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed tym organem, uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa materialnego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2016 r., I UZ 22/16, LEX nr 2159129).

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że istotę sporu wyznaczała decyzja organu rentowego o odmowie wszczęcia postępowania o stwierdzenie nieważności postanowienia, nie zaś samo postanowienie o odmowie wydania uwierzytelnionych odpisów akt sprawy. Organ rentowy wydając zaskarżoną decyzję powołał się na przepis art. 61a k.p.a. w związku z art. 83a ust. 2 ustawy systemowej. Przedmiotem rozpoznania przez sąd ubezpieczeń społecznych pozostawała kwestia prawidłowości zastosowania powyższych przepisów. W postanowieniu wydanym w trybie art. 61a § 1 k.p.a. organ nie może formułować wniosków i ocen dotyczących meritum żądania, jakim w przypadku żądania stwierdzenia nieważności decyzji jest ocena danej decyzji pod kątem przesłanek wymienionych w art. 156 § 1 k.p.c. (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 marca 2017 r., II OSK 2600/16, LEX nr 2283241).

Sprawa ma więc charakter wyłącznie formalny.

Przepis art. 61a § 1 k.p.a. stanowi, że gdy żądanie, o którym mowa w art. 61, zostało wniesione przez osobę niebędącą stroną lub z innych uzasadnionych przyczyn postępowanie nie może być wszczęte, organ administracji publicznej wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania. Przepis art. 61 § 5 stosuje się odpowiednio. Formą rozstrzygnięcia jest więc w tym przypadku postanowienie. Sąd Apelacyjny stoi na błędnym założeniu, że nie byłoby to postanowienie kończące postępowanie w sprawie. Zaznaczyć należy, że postanowienie to dotyczyło postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności postanowienia a nie sprawy o wydanie uwierzytelnionych odpisów z akt.

Zgodnie z art. 83b ustawy systemowej, jeżeli przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego przewidują wydanie postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, Zakład w tych przypadkach wydaje decyzję.

Jak zauważa się w literaturze, nowelizacja kodeksu postępowania administracyjnego wprowadziła możliwość wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 61a § 1 k.p.a. w sytuacji, gdy żądanie

wszczęcia postępowania zostało wniesione przez osobę niebędącą stroną lub z innych uzasadnionych przyczyn postępowanie nie może być wszczęte, organ administracji publicznej wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania. Na tej także podstawie wydaje się rozstrzygnięcie w sprawie odmowy wszczęcia postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności. W tym zakresie nastąpiło usunięcie dotychczasowego przepisu art. 157 § 3 k.p.a. Mając na względzie, że wskazane powyższej rozstrzygnięcia zapadają w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie, zaś z uwagi na treść przepisu art. 83b ust. 2 ustawy systemowej nie byłoby możliwe ich zaskarżenie, należy uznać, że Zakład w powyższych sytuacjach wydaje rozstrzygnięcie w formie decyzji. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia fakt, że wskazane powyższej rozstrzygnięcia zamykają stronie możliwość uzyskania merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie i uniemożliwiają zakwestionowanie zasadności rozstrzygnięcia odnoszącego się co do istoty sprawy. Są zatem rozstrzygnięciami kończącymi postępowanie w sprawie bez jej merytorycznego załatwienia (T. Brzezicki [w:] Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz, red. J. Wantoch-Rekowski, Warszawa 2015). Powyższe potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 grudnia 2018 r., II UK 433/17 (OSNP 2019 nr 6, poz. 79) podkreślając, że postanowienie, o którym mowa w art. 61a § 1 k.p.a., jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie. Podobnie, odmowa wszczęcia postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji następuje w formie postanowienia, na które służy zażalenie; jest to postanowienie kończące postępowanie w sprawie stwierdzenia nieważności.

Skoro rozstrzygnięcie o odmowie wszczęcia postępowania będzie rozstrzygnięciem kończącym postępowanie w sprawie, to w myśl art. 83b ustawy systemowej organ rentowy słusznie wydał w tym przedmiocie decyzję, której kontrola została poddana sądom powszechnym.

Jak trafnie podnosi skarżący, Sąd drugiej instancji nie wykazał, aby Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy bądź by zaszła inna przesłanka z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. Tymczasem, przepis art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków określonych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej

instancji (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 października 2011 r., I UZ 33/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 274; z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289; z dnia 19 listopada 2013 r., I UZ 40/13, LEX nr 1555391; z dnia 27 listopada 2014 r., III UZ 12/14, LEX nr 1628950). Skoro nierozpoznanie istoty sporu przez Sąd pierwszej instancji uzasadnia zastosowanie art. 386 § 4 k.p.c., to posłużenie się dalej idącym art. 477^{14a} k.p.c. jest możliwe tylko wówczas, gdy organ rentowy minął się z istotą sporu. Oznacza to, że uchylenie decyzji organu rentowego jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy nie doszło do przesądzenia wniosku złożonego przez ubezpieczonego (postanowienie Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2016 r., I UZ 11/16, LEX nr 2093748), bowiem przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji (art. 386 § 4 i 6 k.p.c.), tym bardziej połączone z "piętrowym" przekazaniem jej do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, które wymaga obligatoryjnego uchylenia zaskarżonej (poprzedzającej) uchylony wyrok sądu pierwszej instancji (art. 477^{14a} k.p.c.), powinno ograniczać się do sytuacji zupełnie nadzwyczajnych, w których ani organ rentowy, ani sąd pierwszej instancji nie rozpoznali istoty odwołania, a jego zweryfikowanie wymaga dokonania istotnych ustaleń faktycznych i prawidłowego zastosowania przepisów prawa materialnego.

Sąd Apelacyjny ograniczył się do rozważań dotyczących formy rozstrzygnięcia o odmowie wszczęcia postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności, konstatując, że organ rentowy powinien wydać postanowienie a nie decyzję, a tym samym niedopuszczalna byłaby droga odwoławcza od takiego orzeczenia przed sądem powszechnym. Stanowisko to stoi jednak w sprzeczności z poglądem wyrażonych choćby w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 5/13 (LEX nr 1363199) oraz uchwale z dnia 23 marca 2011 r., I UZP 3/10 (OSNP 2011 nr 17 – 18, poz. 233). Ponadto całkowicie abstrahuje ono od przesłanek warunkujących wydanie przez Sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego. Jak wyżej podkreślano, punktem wyjścia dla wydania wyroku kasatoryjnego musi być spełnienie choćby jednego z warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., a w dalszej kolejności rozważenie konieczności przekazania sprawy bezpośrednio organowi rentowemu (art. 477^{14a} k.p.c.).

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

[SOP]

[ms]